

ทำไมห้ามเลี้ยงแมว

ในฟาร์มหมู

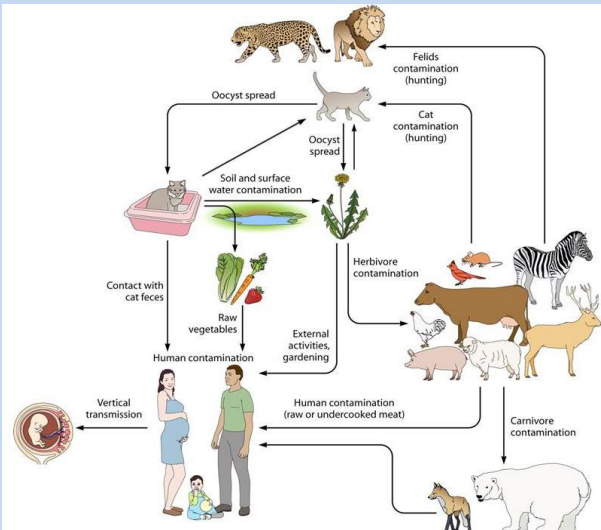

น.สพ. ยุทธ เทียมสุวรรณ
ผู้จัดการฝ่ายวิชาการ บจก. เซ็นทรัลลิส

แมวนอกจากเป็นพาหะนำโรคเชิงกลได้หลายโรคแล้ว หากกล่าวถึงโรคท็อกโซพลาสโมซิส (Toxoplasmosis) เชื่อว่ามีน้อยคนที่จะเคยได้ยินหรือรู้จัก ทั้งที่จริงมีโรคนี้อยู่รอบตัวเรา ใกล้ชิดจนคิดไม่ถึงว่าแมวสัตว์เลี้ยงแสนรักนี่เองจะเป็นโฮสต์สุดท้ายที่เก็บกักเชื้อก่อโรคนี้ไว้ และสามารถแพร่เชื้อติดต่อไปยังสัตว์ได้อีกหลายชนิด ไม่เว้นแม้แต่สุกร ที่สำคัญการติดเข้าสู่ห่วงโซ่อาหารของมนุษย์ถือเป็นเรื่องสำคัญ และอันตรายอย่างยิ่ง โรคสัตว์ติดสุคนี้นี้พบมากในเขตร้อนชื้น หรือในบางวัฒนธรรมการบริโภค นี่เองจึงเป็นข้อควรระวัง หรือห้ามเลี้ยงแมวในฟาร์มสุกรอย่างเด็ดขาด

โรคท็อกโซพลาสโมซิสเกิดจากโปรโตซัวที่มีชื่อว่า *Toxoplasma gondii* สัตว์หลายชนิดติดเชื้อมีได้ แมวและสัตว์ตระกูลแมวมีความสำคัญที่เป็นโฮสต์สุดท้าย เชื้อมักอยู่ตามลำไส้ ส่วนโฮสต์กึ่งกลาง ได้แก่ สัตว์ปีก สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เช่น สุกร แกะ แพะ สุนัข หนู รวมถึงคน (โคพบน้อย) เชื้อมักอยู่ตามอวัยวะภายใน ปอด ตับ ตา สมอง กล้ามเนื้อ แมวซึ่งเป็นโฮสต์สุดท้ายติดเชื้อจากการกินโอโอซิสต์ในอุจจาระแมวด้วยกัน หรือกินโฮสต์กึ่งกลาง เช่น หนู นก ที่มีชีสสต์ หรือระยะติดต่อต่างๆ อยู่เข้าไป จากนั้นแมวที่ติดเชื้อจะขับโอโอซิสต์ออกมาในอุจจาระ ปนเปื้อนอยู่ตามสิ่งแวดล้อม ดิน หญ้า อาหาร น้ำ ติดต่อกันไปยังโฮสต์กึ่งกลางที่เป็นสัตว์กินพืช ส่วนคนมักติดโรคนี้จากการบริโภคเนื้อโฮสต์กึ่งกลางแบบดิบ หรือสุกไม่เพียงพอ หรือจากสิ่งแวดล้อม หรือจากแมวที่เลี้ยงไว้เอง โดยเชื่อปนเปื้อนเข้าไปกับอาหาร น้ำ หรือติดที่มือแล้วด้วยวิธีการใดๆ ก็ตามที่เข้าสู่ปากต่อไป รวมถึงติดผ่านรกได้เช่นกัน

แมวอาจไม่แสดงอาการป่วยแต่อย่างใด แต่มักแพร่เชื้อติดต่อให้สุกร ซึ่งถือเป็นโฮสต์กึ่งกลางที่สำคัญมากต่อคนไทย ผ่านอุจจาระที่ถ่ายทิ้งไว้ในคอก หรือปนเปื้อนลงไปในอาหาร และน้ำดื่ม เมื่อติดเชื้อมักแสดงอาการค่อนข้างรุนแรง พบว่าลูกสุกรหรือสุกรเล็กมีอาการไขสุง หายใจลำบาก ปอดบวม สมองอักเสบ สุกรรุ่นมีอาการอ่อนเพลีย ตัวสั่น ขาอ่อนแรง ไอ่ แต่มักไม่มีไข้ แม่สุกรแท้งลูก ตายแรกคลอด พิกัดอ่อนแอ มีนมมี และยังสามารถประสิทธิภาพระบบสืบพันธุ์ เมื่อผ่าซากจะพบมีการปอดบวม อักเสบชนิดไม่มีหนอง มีน้ำในช่องอก ต่อมเหงื่ออักเสบ ตับมีเนื้อตายเป็นจุดสีขาว พบเลือดออก และเนื้อตายได้ตามอวัยวะต่างๆ

อุบัติการณ์เกิดโรคในสุกร ได้รับความสนใจศึกษาเป็นอย่างมากในไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2512 พิบูลย์และคณะ รายงานการสำรวจโรคท็อกโซพลาสโมซิสในสุกร พบว่าให้ผลบวก 20% และสงสัย 18.75% นิชิทากาและคณะ (พ.ศ.2522) ได้รายงานการแยกเชื้อจากซากสุกรที่จำหน่ายในตลาดได้มากถึง 35.4% ในปีเดียวกัน ประชาและคณะได้รายงานอุบัติการณ์โรคในสุกรเขตภาคใต้ที่ให้ผลบวกมากถึง 52.8% ต่อมาในปี พ.ศ.2532 Tuntasuvan และคณะ (1998) รายงานอุบัติการณ์โรคในฟาร์มสุกรเขตภาคกลางพบให้ผลบวกเฉลี่ย 15.1% หากพิจารณาเฉพาะกลุ่มฟาร์มที่มีประวัติการแท้ง จะให้ผลบวกสูงถึง 50% ในขณะที่กลุ่มฟาร์มไม่มีประวัติการแท้ง ให้ผลเป็นลบทั้งหมด ล่าสุดในปี พ.ศ.2552 สมัครและคณะ รายงานสำรวจความชุกของเชื้อท็อกโซพลาสมาในสุกร จากโรงฆ่าสัตว์ทางภาคเหนือของไทย พบว่าให้ผลบวก 7.8%

นอกจากนี้ ยังมีรายงานการระบาด หรือก่อโรคที่รุนแรงในฟาร์ม ดังเช่น จิราและคณะ (พ.ศ.2534) รายงานกรณีศึกษาแม่สุกรป่วยแท้งลูก ยืนยันได้ว่าเกิดจากเชื้อ *Toxoplasma gondii* ต่อมาในปี พ.ศ.2549 Thiptara และคณะ (2006) รายงานการเกิดโรคในฟาร์มแห่งหนึ่งทางภาคใต้ ลูกสุกรอายุประมาณ 17 วัน มีอาการไข้สูง ชัก ตายจำนวนมาก พบว่าสุกรในฝูงให้ผลบวกมากถึง 71.43% มีค่าไตเตอร์ 1:64-1:512 โดยที่แม่ในฟาร์มให้ผลบวกเช่นกัน มีค่าไตเตอร์ 1:32 สันนิษฐานทางระบาดวิทยาเป็นไปได้ว่า ฟาร์มนี้อาจเกิดการปนเปื้อนของอุจจาระแมวลงในอาหารและ น้ำดื่มสุกร หรือติดผ่านรกก็เป็นได้

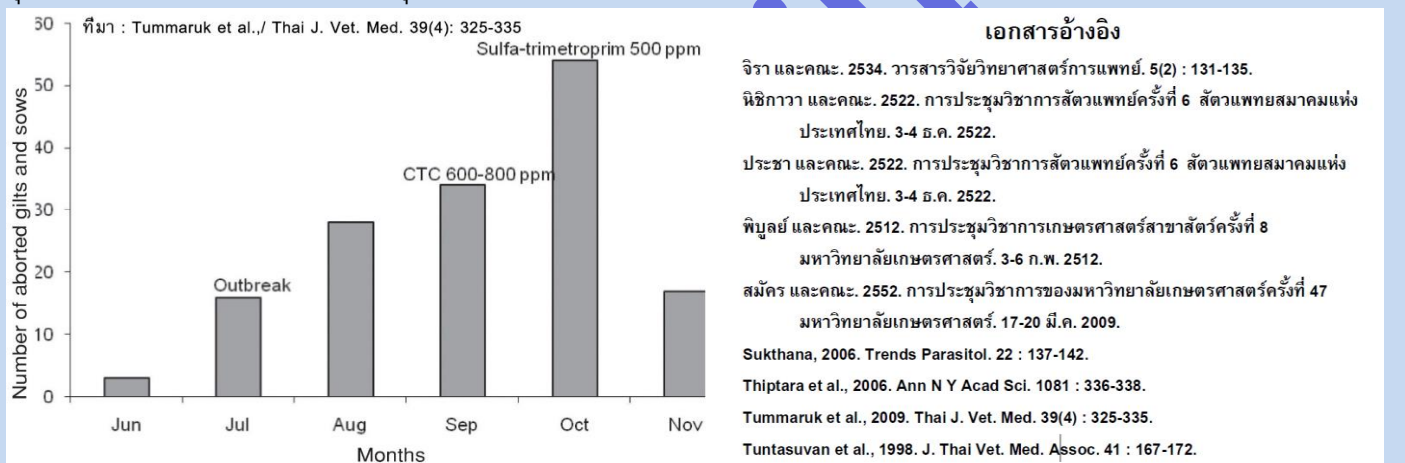
ล่าสุดในปี พ.ศ.2552 Tummaruk และคณะ (2009) ได้รายงานการเกิดโรคในฟาร์มสุกรแห่งหนึ่งขนาด 1,602 แม่ ทำการศึกษาาระหว่างเดือนมกราคม-พฤศจิกายน ปี 2008 ในช่วงเดือนมกราคม-มิถุนายน มีอัตราการแท้งอยู่ประมาณเดือนละ 2.2% ต่อมาพบปัญหาแท้งสูงมากผิดปกติ ทั้งในสุกรสาว และสุกรนางจำนวน 132 ตัว เริ่มตั้งแต่ช่วงเดือนกรกฎาคม-ตุลาคม ด้วยอัตราการแท้ง 4.5% 7.9% 9.6% และ 15.2% (เฉลี่ย 9.3%) อายุเฉลี่ยแท้งที่ 50.4 วัน อัตราการเข้าคลอดลดลงจาก 86.7% เหลือ 65.6% จำนวนลูกสุกรมีชีวิตแรกคลอดต่อครอกลดลงจาก 10.4 ตัว เหลือ 8.6 ตัว มัมมีเพิ่มขึ้นจาก 3.3% เป็น 9.3% ประวัติเพิ่มเติมพบว่า ฟาร์มนี้มีที่ให้ให้อาหารเป็นแบบกึ่งอัตโนมัติ ใส่อาหารทั้งค่างไว้ช่วงกลางคืน เพื่อให้แม่สุกรในเช้าวันถัดไป ในฟาร์มพบมีแมว และหนูอยู่เป็นจำนวนมาก จะพบมากขึ้นโดยเฉพาะในช่วงกลางคืน

สุ่มเจาะเลือดสุกรที่แท้ง เพื่อวิเคราะห์แอนติบอดีต่อโรคต่างๆ ร่วมกับช่วงแรกรักษาด้วยยาคลอเตตราซัยคลิน ขนาด 600-800 ppm พบว่าไม่ตอบสนอง อัตราการแท้งยังคงเพิ่มสูงขึ้น จากข้อมูลทั้งหมดวินิจฉัยได้ว่าการแท้งครั้งนี้เกิดจากเชื้อ *Toxoplasma gondii* โดยให้ผลบวกด้วยวิธี Latex agglutination test มากถึง 92.3% (12/13 ตัว) มีค่าไตเตอร์ 1:64 และ 1:128 สอดคล้องกับการเปลี่ยนมาใช้ยาซัลฟาไตรเมโทพริมาทอกซ์แทนด้วยขนาด 500 ppm อัตราการแท้งลดลงมาเหลือเพียง 4.8% ระบาดวิทยาจากฟาร์มนี้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการควบคุมสัตว์เลี้ยง เช่น แมว และการควบคุมกำจัดสัตว์พาหะนำโรค โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนู อุปกรณ์และการจัดการให้อาหารที่ไม่เหมาะสม รวมถึงปัญหาสุขภาพสัตว์ภายในฟาร์มสุกรได้เป็นอย่างดี อันนำไปสู่การแก้ไขป้องกันไม่ให้อุจจาระแมว ซากนกหนู หรือเนื้อดิบที่มีเชื้อ ปนเปื้อนเข้าสู่อาหาร และกระบวนการเลี้ยงสุกรได้อีกต่อไป

โรคท็อกโซพลาสโมซิส เป็นปัญหาทางสาธารณสุขที่สำคัญในคน โดยเฉพาะสตรีมีครรภ์เมื่อได้รับเชื้อ เด็กที่คลอดออกมาอาจไม่แสดงอาการใดๆ หรืออาจผิดปกติด้วยปัญหาต่างๆ เช่น แท้ง คลอดก่อนกำหนด โพรงสมองคั่งน้ำ ปัญญาอ่อน ตาบอด พิการ หูหนวก ชัก หรือเสียชีวิต แต่ในผู้ใหญ่อาจแค่มีไข้ อ่อนเพลีย ปวดศีรษะปวดกล้ามเนื้อ ต่อม่าน้ำเหลืองที่คอขาวโต มักหายได้เอง สืบสวนคนทั่วโลกพบแอนติบอดีต่อเชื้ออยู่ประมาณ 60% แต่จะแสดงอาการเพียง 20% ส่วนไทยมีรายงานอุบัติการณ์ความชุกของโรคอยู่ระหว่าง 2.3-21.9% (Sukthana, 2006)

อุบัติการณ์ความชุกโรคมีความหลากหลาย ขึ้นอยู่กับ สภาพแวดล้อม การจัดการ โรงเรือน กลุ่มอายุ ภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีผลกำหนดโรคให้ติดเข้าสู่คนผ่านการบริโภคสิ่งปนเปื้อนเชื้อโดยตรง ปัจจุบันยาและวัคซีนยังให้ผลหรือมีประสิทธิภาพไม่ดีมากนัก การควบคุมแมวและกำจัดหนูในฟาร์ม จะช่วยลดวงจรโรค และลดอุบัติการณ์ในฝูงสุกร และคนได้อย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้นแล้วความปลอดภัยทางชีวภาพในฟาร์ม และสุขศาสตร์อนามัยส่วนบุคคลที่ดีเปรียบได้ดั่งยาหรือวัคซีนสุดพิเศษ!!! ที่ใช้ป้องกันและรักษาได้ทุกโรค รวมถึงท็อกโซพลาสโมซิสนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

จิรา และคณะ. 2534. วารสารวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์. 5(2) : 131-135.
 นิธิภาว และคณะ. 2522. การประชุมวิชาการสัตวแพทย์ครั้งที่ 6 สัตวแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทย. 3-4 ธ.ค. 2522.
 ประชา และคณะ. 2522. การประชุมวิชาการสัตวแพทย์ครั้งที่ 6 สัตวแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทย. 3-4 ธ.ค. 2522.
 พิบูลย์ และคณะ. 2512. การประชุมวิชาการเกษตรศาสตร์สาขาสัตวครั้งที่ 8 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 3-6 ก.พ. 2512.
 สมัคร และคณะ. 2552. การประชุมวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ครั้งที่ 47 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 17-20 มี.ค. 2009.
 Sukthana, 2006. Trends Parasitol. 22 : 137-142.
 Thiptara et al., 2006. Ann N Y Acad Sci. 1081 : 336-338.
 Tummaruk et al., 2009. Thai J. Vet. Med. 39(4) : 325-335.
 Tuntasuvan et al., 1998. J. Thai Vet. Med. Assoc. 41 : 167-172.